

‘ลำ’

สมบัติใต้แม่น้ำเพชร

โบราณคดีฉบับ ‘ชาวบ้าน’

ไม่มากนัก ชั้นที่ 3 คือชั้นทรายมีความหนาของชั้น

ในรอบปีที่ผ่านมา การ “ล่า” สมบัติใต้แม่น้ำเพชร
ของคนกลุ่มหนึ่งเป็นที่สนใจของสังคมไม่น้อย
ดังเห็นจากสื่อมวลชนได้นำเสนอเรื่องราวหลากหลาย
มุมมองในการทำงานของนักล่ากลุ่มนี้ อาทิ
แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน คุณค่าของศิลปะ
และโบราณวัตถุ การทำงาน และมุมมองเชิงลบ
เช่น นัก “ลัก” สมบัติของชาติ เป็นต้น

เมื่อย้อนดูที่มาที่ไปสมบัติใต้แม่น้ำเพชรจะพบ
ว่า มีจุดเริ่มต้นเมื่อ 3 ปีก่อน กิตติพงษ์ พึ่งแดง
ผู้ริเริ่มงานล่าสมบัติซึ่งเป็นครูพละโรงเรียนสุวรรณ
รังษะภู่วิทยาลัย ได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนจำเป็น
ของผู้เป็นพ่อ-“เฉลิม พึ่งแดง” ช่างปั้นและช่าง
วาดฝีมือเอกเมืองเพชรไปร่วมประชุมกับจังหวัด
เพชรบุรี เพื่อจัดงานเฉลิมฉลอง 150 ปีพระนคร
คีรี โดยเขาเสนอให้จัดนิทรรศการเรื่องหม้อตาล
ดินเผาเพื่อสื่อถึงวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์คนเพชร
หากทว่ากลับติดขัดเรื่องสิ่งของที่จัดแสดง

“เมืองเพชรเป็นแหล่งผลิตน้ำตาลแท้ๆ กลับ
หาหม้อตาลดินเผาตามบ้านไม่ได้” นักล่าสมบัติใต้
แม่น้ำเพชรกล่าวด้วยความฉงน พร้อมสันนิษฐาน
เพิ่มเติมว่า ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะ
หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาว
บ้านหันมาใช้ปั่นน้ำมันก๊าดบรรจุน้ำตาล
แทนหม้อตาล หม้อตาลจึงอันตรธาน
จากวิถีคนเพชร

“เหมือนงมเข็มในมหาสมุทร ถ้าม
บ้านไหนก็ไม่มี จนยายคนหนึ่ง (ประไพ
เพชรน้ำเขียว) นำหม้อตาลมาให้ มาทราบ
ภายหลังจากเพื่อนๆ ว่า เป็นหม้อตาลที่งมได้จาก
ทำดပ်เพลิง (ใจกลางเมืองเพชร) หลังจากนั้นผม
ก็สนใจหม้อตาลอย่างจริงจัง”

กิตติพงษ์เล่า

ถึงจุดหักเหที่

ทำให้เขาต้อง

มาสัมผัสกับ

สมบัติใต้แม่น้ำ

เพชร จนพัฒนา

เป็นพิพิธภัณฑ

สมบัติใต้แม่น้ำ

เพชร ตั้งกลางแจ้ง

สุดตรอกเจ้าพ่อเสือ

บริเวณท่าอากรหรือท่าตรง ริมฝั่งน้ำเพชรบุรี เพื่อ
ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

“ผมทำเท่าที่กำลังจะมี โชคดีที่ได้กลุ่มเพื่อน
นับถือกันเป็นพี่น้อง ร่วมด้วยช่วยกัน” กิตติพงษ์
เล่าอย่างให้เกียรติกับเพื่อนร่วมอุดมการณ์ซึ่งเกือบ
ทั้งหมดเป็นชาวประมงพื้นบ้านเทียวล่องหาปลา
ตามสองฟากฝั่งแม่น้ำเพชร

จึงกล่าวได้ว่า กิตติพงษ์และเพื่อนร่วม
อุดมการณ์มี “ทุน” ในการทำงานด้านโบราณคดี
เป็น “ศูนย์” แต่เมื่อใช้เวลาคลุกคลีอยู่กับสมบัติใต้
แม่น้ำเพชรต่อเนื่อง 3 ปี พวกเขาได้รับบทเรียนทั้ง

ในแง่การใช้ชีวิตเป็นนักล่าสมบัติใต้น้ำ
และความรู้ด้านศิลปะและโบราณวัตถุ
ที่ไม่เคยรู้มาก่อน

ประสบการณ์เหล่านี้ได้ตกผลึกเป็นองค์ความรู้ทางโบราณคดี (Archeological knowledge) ฉบับ “ชาวบ้าน” สร้างเป็นคำอธิบายไม่แพ้ตำราเล่มไหนๆ กล่าวคือ

ในแง่การเลือกพื้นที่ศึกษา (Study area) เมื่อมีการค้นพบหม้อตาลดินเผาใต้แม่น้ำเพชร กิตติพงษ์จึงตั้งข้อสันนิษฐานว่าได้แม่น้ำเพชรก็น่าจะสิ่งของและโบราณวัตถุอื่นๆ ด้วยเช่นกัน และแหล่งที่น่าจะค้นพบสมบัติก็น่าอยู่ตามทำน้ำและหน้าวัดสำคัญในอดีต เพราะเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านใช้ทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันอย่างการซื้อขายสินค้า ล้างถ้วยชาม และการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น

การวางแผนดังกล่าว ทำให้มีการตรวจสอบ

ประวัติศาสตร์จากเอกสารและคำบอกเล่าของคนท้องถิ่นสังเคราะห์เป็นแผนงานเพื่อกำหนด “แหล่ง” ในการล่าสมบัติ ซึ่งกิตติพงษ์กำหนดไว้ 3 แหล่ง คือ แหล่งแรกอยู่ตอนล่างของแม่น้ำเพชรบุรี บริเวณหน้าวัดกุฎ บ้านท่าแล้ง อำเภอบ้านแหลม แหล่งที่สองเป็นตอนกลางแม่น้ำเพชรบุรีบริเวณหน้าตลาดศรีเจริญสุขเรื่อยลงมา และแหล่งที่สามอยู่เหนือเมืองเพชรขึ้นไปตามลำน้ำ คือ บริเวณหน้าวัดป่าเบญ อำเภอบ้านลาด

ขณะที่องค์ความรู้การจัดประเภท (Classification) นักโบราณคดีฉบับชาวบ้านยังจำแนกชั้นดินใต้แม่น้ำเพชรที่ทำการขุดค้นหาสมบัติได้อย่างน่าประทับใจ กล่าวคือ ชั้นที่ 1 คือส่วนบนสุด เป็นหน้าดินเกิดจากการสะสมของตะกอนดินที่ไหลตามกระแสน้ำ ประกอบด้วย ไม้ผุขี้ดินต่างๆ ชั้นที่ 2 คือโคลนตมมีความหนาของชั้นดิน

ไม่มากนัก ชั้นที่ 3 คือชั้นทรายมีความหนาของชั้นประมาณ 50-100 เซนติเมตร และชั้นที่ 4 คือชั้นดินดาน

กิตติพงษ์ตั้งข้อสังเกตว่า ในชั้นดินระดับที่ 2 และ 3 มักพบสิ่งของและโบราณวัตถุรุ่นใหม่ เช่น ส่วนบนของชั้นดินอาจเป็นสมัยรัตนโกสินทร์ ขณะที่ส่วนล่างอาจเก่าถึงสมัยอยุธยาหรือสุโขทัย ส่วนชั้นที่ 4 มักพบโบราณวัตถุสมัยทวารวดีเสียเป็นส่วนใหญ่ และหากขุดลึกไปกว่านี้ก็อาจเจอชั้นดินที่ต่างออกไปและรวมถึงอาจพบสิ่งของและโบราณวัตถุที่มีอายุเก่าแก่กว่านี้ก็เป็นไปได้

นอกจากนี้ นักล่าสมบัติใต้แม่น้ำเพชรยังแบ่งหมวดหมู่สิ่งของและโบราณวัตถุให้ง่ายต่อการศึกษาและต่อยอดในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ถาวรในอนาคต กล่าวคือ หากแบ่งวัตถุที่พบจะแบ่งได้ 2 หมวดใหญ่ คือ หมวดเครื่องปั้นดินเผาและเซรามิก กับหมวดเครื่องโลหะ พวกเครื่องเงิน เหล็ก และโลหะผสม เป็นต้น ขณะเดียวกันยังแยกย่อยเป็นยุคสมัยของสิ่งของ ที่ไล่เรียงมาตั้งแต่ยุคทวารวดีเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน รวมถึงยังแบ่งประเภทตามการใช้สอย เช่น หม้อดินเผาแบ่งได้เป็นหม้อดินเผาสำหรับใส่น้ำตาล หม้อสำหรับใส่ธัญ และหม้อสำหรับใส่อาหารทั่วไป เป็นต้น

ส่วนการตีความ (Interpretation) ถือเป็นงาน

“หิน” ที่สุด อย่างที่เกริ่น ทั้งกิตติพงษ์และกลุ่มเพื่อนมี “ทุน” ทางโบราณคดีเป็นศูนย์ โดยเฉพาะเมื่อต้องตีความ ให้ความหมาย และกำหนดอายุของสิ่งของและโบราณวัตถุ

“ถ้าเราชวนขาย ความรู้ทุกแขนงเป็นสิ่งต้องที่เรียนรู้ สมบัติได้แม่น้ำเพชรก็เช่นกัน เราไม่รู้ เราก็ศึกษาเพิ่มเติมได้” กิตติพงษ์กล่าวถึงการศึกษาเชิงปรัชญาที่เขานำมาปฏิบัติได้จริง

ความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่กิตติพงษ์ได้มาหาใช่ได้จากชั้นเรียน ตรงข้ามกันเขาเสาะแสวงหาความรู้ดังกล่าวจากการพูดคุยกับ ล้อม เฟื่องแก้ว ปราชญ์เมืองเพชรและนักประวัติศาสตร์แถวหน้าของเมืองไทย

“แรกๆ ไปสัปดาห์ละวัน เมื่อพบสิ่งของและโบราณวัตถุมากขึ้น จึงเปลี่ยนมาพบสัปดาห์ละ 3 วัน” กิตติพงษ์กล่าว

การพูดคุยนี้เองทำให้นักโบราณคดีฉบับชาวบ้านเกิดข้อสันนิษฐานมากมาย ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาเชิงลึกในโอกาสต่อไป อีกทั้งยังทำให้เขาจัดระเบียบความรู้ก่อนถ่ายทอดอย่างเป็นระบบให้กับผู้เยี่ยมชม

ท้ายสุดคือการใช้ชีวิตเป็นนักโบราณคดีฉบับชาวบ้าน (Local archeologists) ถือเป็นเรื่องท้าทายที่สุดต่อตัวกิตติพงษ์และเพื่อนร่วมอุดมการณ์ เพราะในมุมหนึ่ง การล่าสมบัติได้แม่น้ำเพชรก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่เหมาะสมซึ่งอาจนำสมบัติไปเป็นของส่วนตัว ตลอดจนการขุดค้น (งมหาสิ่งของ) และการดูแลสิ่งของก็ไม่ถูกต้องตามหลักงานอนุรักษ์ทางโบราณคดีเฉกเช่นที่ร่ำเรียนในชั้นเรียน

กรณีดังกล่าวได้มีสื่อแขนงหนึ่งนำเสนอ “สก็๊ปข่าว” พร้อมให้กรมศิลปากรวิพากษ์การทำงานของนักโบราณคดีฉบับชาวบ้านออกมาทำนองว่า “เป็นคน ‘ลัก’ สมบัติของชาติ” คำพิพากษาผ่านสื่อนี้ทำให้พวกเขารู้สึกหวาดกลัวกับท่าทีของภาครัฐและหวาดระแวงกับสื่อที่จะเข้ามาทำข่าว แต่เมื่อตั้งสติก็กลับมาทำงานตามปกติ

ในวันนี้ กิตติพงษ์ เฟื่องแดง ยังคงเป็นหัวเรือใหญ่ในการล่าสมบัติได้แม่น้ำเมืองเพชร มีกลุ่มเพื่อนเป็นฐานกำลังสำคัญในการทำงาน และมีปราชญ์เมืองเพชรอย่าง ล้อม เฟื่องแก้ว คอยให้ทั้งกำลังใจและหยิบยื่นความรู้อยู่เป็นนิตย์ ตลอด 3 ปีของการทำงาน แม้จะก้าวไม่ไกลนัก เนื่องจากมีทุน (ส่วนตัว) ที่น้อยนิด หากทว่า คุณูปการที่ปรากฏชัดที่สุดก็คือ การสร้างองค์ความรู้ทางโบราณคดีฉบับ “ชาวบ้าน” ถ่ายทอดให้กับนักเรียนและผู้มาเยือนนับร้อยนับพันคนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้สมบัติได้แม่น้ำเพชรอย่างไม่รู้จบ

คุณูปการดังกล่าวน่าจะมีส่วนช่วยตอบว่านักโบราณคดีฉบับชาวบ้านกลุ่มนี้ “ลัก” หรือ “รัก(ษ์)” สมบัติของชาติ

เอกรินทร์ พึ่งประชา